

BOSHLANG'ICH SINFLARDA KASRLARNI YECHISH MALAKALARINI HOSIL QILISH

Botirova Zamiraxon Baxtiyorovna

Farg'ona viloyati O'zbekiston tumani

MMTB qarashli 15-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Kasr tushunchasini hosil qilish har xil narsalarni teng bo'laklarga bo'lish, kesish, sindirish, maydalashdan kelib chiqishi haqida, kasrning ustida yozilgan son kasrning surati deyilib, teng qismlardan qanchasi olinganini ko'rsatishi haqida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *kasr mahraj, surat, tayyorlash, hosil qilish, kelib chiqishi, son, qiymat, vazifa.*

Mamlakatimizda yuz berayotgan ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar, xalq taʼlimi tizimida boʻlayotga oʻzgarishlar “Taʼlim togʻrisidagi”gi qonunda hamda “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”da koʻsatib oʻtganidek, har bir oʻqituvchi oldiga muhim vazifalar qoʻyilmoqda. “Vatanimizning kelajagi, xalqimizning ertangi kuni, mamlakatimizning jahon hamjamiyatidagi obroʻ-etibori avvalombor farzandlarimizning unib-oʻsib, ulgʻayib, qanday inson boʻlib hayotda kirib borishiga bogʻliqdir. Biz bunday oʻtkit haqiqatni hech qachon unutmasligimiz kerak”. Boshlangʻich matematika darsi, bolalar tafakkuri rivojlanishiga yordam beradi. Boshlangʻich bilimlar yagona majmuani yaratadi, zaruriy metodologik tasavurlarni va fikirlashning mantiqiy tuzilishlarini shakllantirishga yoʻnaltirilgan boʻladi. Boshlangʻich taʼlim metodikasining xususan, matematikadan boshlangʻich taʼlim metodikasining vazifalaridan biri oʻqitishning yetarlicha yuqori rivojlantiruvchi samaradorligini oshirishni taʼminlashda oʻqitishni aqliy rivojlanishlariga taʼsirini jadallashtiradi. Matematikadan boshlangʻich taʼlim-tarbiyaviy vazifalarni nazariy bilimlar tizimi asosidagina hal etish mumkin. Oqitishning maʼlum mazmuni va oʻqituvchilarning aqliy faoliyati bilan taʼsirlanadigan u yoki bu oʻquv yoʻnalishi ucnun eng samarali usullarni qoʻlay bilish darsga tayyorlanishda yoki darsning oʻzida yuzaga keladigan aniq metodik vazifalarni hal etishi zarur. Boshlangʻich sinflarda oʻqituvchilarning aqliy rivojlanishlariga asos solinishi sababli boshlangʻich sinf oʻqituvchisi uchun oʻqituvchilarning aqliy faoliyatlati darajasini va imkoniyatlarini bilish va hisobga olish muhimdir. Dars oʻtish jaroyonida oʻqituvchi koʻrsatmalilik va koʻrgazmali qurollardan foydalanib yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish juda muhim hisoblanadi. Oʻqituvchilarni kasrlar bilan tanishtirish dasturga binoan 4-sinfdan boshlanadi. Kasrlarni hosil boʻlishi, ularni taqqoslash, sonni ulushini topish va berilgan ulushiga koʻra sonning oʻzini toppish bilan tanishadilar. 4-sinfdan 1 ning ulushi va bir necha ulushi, uning yozma koʻrinishi tasavurlariga ega boʻladilar. Kasr tushunchasi geometriyada kesma ulushi, middorlarning ulushi va boshqa geometrik shakllarning ulushlari bilan bevosita bogʻlangan. Kasr tushunchasini hosil qilish har

xil narsalarni teng bo‘laklarga bo‘lish, kesish, sindirish, maydalashdan kelib chiqadi deyiladi. Boshlang‘ich sinfdan oldin, ya’ni maktabgacha yoshdayoq kasr tushunchasining boshlang‘ich tushunchalari berilgan. Masalan, olma, tarviz, bodring, non va boshqalarni bir necha bolaklarga bo‘lib ko‘rgan va boshlang‘ich tushunchalarni olgan. Shu maqsadda bolalarni ulushlar bilan tanishtirish, taqqoslashni o‘rgatish, sonning ulushlari va ulushi bo‘yicha sonni topishga doir masalalarni yechish ko‘zda tutiladi. Aytib o‘tilgan barcha masalalar ko‘rasmali qilib ochib beriladi. Miqdorlarning ulushlari bilan tanishtirish metodikasi. Yuqorida ko‘rsatildi, 3-sinfda birning ulushlari, ya’ni $1/2$, $1/3$, $1/4$ va hokazo ulushlarga oid tasavvurlarni hosil qilishdan iborat. Kasrlarni o‘rgatish deyarli ko‘rasmali asosida tushuntiriladi. Bu ko‘rasmalarga meva, qovun, tarvuz, geometrik shakl, cho‘p, qog‘oz va boshqa atrofdagi narsalarni olish mumkin. Ko‘rasmali tushuntirishda, masalan, olmani teng ikkiga bo‘lish, yordamida kasr hosil qilinadi. Shunga mos olmani teng bo‘lmagan 2 bo‘lakka bo‘lib, u yarim olma emasligini, demak, kasrni hosil qilmaslikni tushuntirish kerak. Faqat teng bo‘lakka bo‘lgandagina kasr son yoki butunning ulushi hosil bo‘lishini mustahkam singdirish lozim. Kasrni o‘rganish metodikasi. “Ulushlar” mavzusiga asoslangan holda, kasrlarning hosil bo‘lish bilan birga 4-sinfda tanishtiriladi. Bunda ko‘rasmali qurol bilim berishning bosh mezonini bo‘ladi. Narsalarni, shakllarni teng bo‘laklarga bo‘lish va bo‘laklardan bittasini, ikkitasini, uchtasini, ... olish masalasi uni ifodalash va yozish asosiy vazifa bo‘ladi. Bunda kasr, kasrning surati, maxraji kabi atamalar bilan tanishtirilib o‘tiladi. Kasrlarni yozish bajarish quyidagi qoidalarga amal qilish zarur. Chiziq ostida yozilgan son kasrning maxfaji deyilib, butun narsa nechaga teng bo‘lishini ifodalaydi. kasrning ustida yozilgan son kasrning surati deyilib, teng qismlardan qanchasi olinganini ko‘rsatadi. Boshlang‘ich sinfdan maxraji 10 dan katta bo‘lmagan kasrlar qaraladi. Bu boshlang‘ich bosqichni o‘quvchi bir necha yil ilgari bosib o‘tgan maktabgacha yoshdayoq unga olmalar, proyektlar va konfetlarni bo‘lishga, qovun va tarvizlarni, bodring, pamiqorlarni kesishga to‘g‘ri kelgan edi va usha davridayoq ko‘pmarta butunning

yarmi, choragi, uchdan biri va boshqa usullar haqida aytish mumkin. Bolalarning shaklni teng boʻlaklarga boʻlish borasida toʻplangan tasvirlari va malakalari ularda butunning ulushlari tushunchasini tarkib topishda asosiy boshlangʻich tayanch boʻladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYHATI:

1. Jumayev M.E. Matematika oʻqitish metodikasi (OOʻY uchun darslik) Toshkent. "Turon-Iqbol" 2016 yil.

2. Jumayev M.E, Tadjiyeva Z.G`. Boshlangʻich sinflarda matematika oʻqitish metodikasi. (OOʻY uchun darslik.) Toshkent. "Fan va texnologiyai" 2005 yil.

3. Jumayev M.E, Boshlangʻich sinflarda matematika oʻqitish metodikasidan praktikum. (OOʻY uchun) Toshkent. "Oʻqituvchi" 2004 yil